

Probleemkohti tänapäeva eesti keele vormimoodustuses

MAIRE RAADIK, ÜLLE VIKS, INDREK HEIN, JELENA KALLAS

Eesti keele rikkalik ja erandirohke käände- ja pöördesüsteem on pidevas muutumises, pannes normijaid lahendama igikestvat küsimust: kas minna muutustega kaasa või säilitada *status quo*. Tiiu Erelt (2002: 249) on Emakeele Seltsi keeleteoimkonna kui praegu eesti kirjakeele normingu eest vastutaja rolli näinud keele tasakaalustamises: ühelt poolt püsiväärtustest kinnihoidmine, teiselt poolt ka uute väljendusvajaduste ja -võimaluste arvestamine ja arendamine. Paar viimast aastakümnet on andnud nende ülesannete täitmiseks uusi vahendeid ja võimalusi.

Morfoloogia puhul väljendub püsi ja muutumise vahelise tasakaalu otsimine eelkõige rööpvormide ja -paradigmade möönmises, et säilitada keelekasutajale valikuvabadus (Kaalep 2012: 444). Morfoloogiaga seotud, kuid normimise mõttes piiri-peakne ala on hääldus. Ehkki foneetikas nagu ka semantikas on peetud otstarbekaks ettekirjutustest hoiduda (Rätsep 1985: 7–8), on häälduskuju siiski sõna muutmise aluseks ja sedakaudu käsitatav normingu osana.

Eesti sõnamuutmissüsteemi on läbi aegade kirjeldatud koos sõnastikuga (Kaalep 2010: 95). Siinses artiklis võtame vaatluse alla valiku vormimoodustuse küsimustest, mis on esile kerkinud eesti keele suurima sõnakogu, EKI ühendsõnastiku (ÜS) koostamisel. Käsitluse sissejuhatavas osas anname ülevaate morfoloogia esituse kujunemisest eesti sõnaraamatuis ja morfoloogia normimise arengust. Seejärel keskendume terviklike käänd- ja pöördvormistike genereerimist ning normingu ja kasutuse vastuolude kõrvaldamist puudutavatele teemadele: mõne üksiksõna norming, võõrsõnade häälduse ja kirjakuju lahknevusest tingitud paradigmade segunemine, *album-* ja *number-*tüübi vahekord, (*i*)ng-lõpuliste sõnade käänamine, tähenduspiiridest tingitud rööpvormistikud ning liitsõnade (sh liitarvõõrsõnade), lühendite ja tähiste paradigmad.

Morfoloogia esituse kujunemine eesti sõnaraamatutes

Morfoloogianormingute fikseerimine eesti sõnaraamatutes on suuresti olnud seotud õigekeelsussõnaraamatute ehk ÕS-ide koostamisega, sest üsna pikka aega oli ÕS peamine eesti kirjakeele sõnaraamat. Normingute kujundamisel on põhiraskust kandnud keelekomisjonid: 1907–1940 Eesti Kirjanduse Seltsi keeleteoimkond (Erelt 2002: 129–131), 1960–1993 Eesti NSV Teaduste Akadeemia juurde asutatud vabariiklik õigekeelsuskomisjon ehk VÕK (Erelt 2021), alates 1993. aastast Emakeele Seltsi keeleteoimkond (Raadik 2021).

Uue ÕS-i valmimine on sageli toonud kaasa keeleteimkondade töö elavnemise, sest ÕS-ide koostajad on andnud toimkondadele materjali nii üksiksõnu, sõnarühmi kui ka terveid muuttüüpe puudutavate morfoloogiaprobleemide kohta. Kirjakeele ühtlustudes kaldus morfoloogiaotsuste raskuspunkt võistlevate keelendite vahel valimiselt rööpvormide möönmisele, kuid otsused ei sündinud siiski alati kergelt, sest nagu 1920-ndail, nii ka veel 1970-ndail olid otsustajate hulgas ülekaalus vanema põlvkonna keeleteadlased, kellele rööpvormide lubamine (eriti omasõnade käänamises-pööramises) oli vastumeelt (Erelt 2021: 392).

Kahes esimeses ÕS-is, 1918 ilmunud „Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamatus” ja 1925–1937 valminud kolmeköitelises „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatus”, tavapäraselt muuttüübistikku veel ei olnud. Selle asemel oli sõnastikuosa ette paigutatud nimestik, kust sai vaadata sagedasemate sõnalõppude muutmist (märksõnades olid need sõnalõpud eraldatud püstjoonega). Muul juhul olid muutmiseks vajalikud vormid esitatud otse märksõna järel.

Esimene ÕS, kus kõik käänd- ja pöörsõnad olid jagatud muuttüüpidesse ning varustatud ka tüübinumbritega, oli 1933 ilmunud Elmar Muugi „Väike õigekeelsus-sõnaraamat”. Sõnastikuosale eelnes 1166 sõnast koosnev tüübistik (hiljem tüüp-sõnade arv vähenes).

1940. aastate lõpust sai ÕS-ide koostamine 1947. aastal asutatud Keele ja Kirjanduse Instituudi ülesandeks ning kavandama hakati uut mahukat ÕS-i. „Suure õigekeelsus-sõnaraamatu” tegemine jäi küll *k*-tähe keskel pooleli, kuid sõnaraamatu tarbeks välja töötatud 115 sõnaga tüübistikku kasutati veel kolmes ÕS-is (VÕS 1953, ÕS 1960 ja ÕS 1976).

Võrreldes kahe eelmise ÕS-iga tehti 1976. aasta väljaandes oluline muudatus morfoloogia üldesituses. Nii 1953. kui ka 1960. aasta väljaandes oli lähtutud üksiksõnuti normimisest ja piiratud rööpvormide kasutamist (lühike mitmuse osastav, *i*-mitmus, geminaadiline sisseütlev), kuid 1976. aasta ÕS-is mindi üle tüübiti normimisele. Harvemini esinevad rööpvormid anti muuttüübistikus ümarsulgudes, tärn vormi järel märkis, et *i*-mitmust või lühikest sisseütlevat kasutatakse vaid osa selle tüübi sõnade puhul.

Järgmised kaks ÕS-i (ÕS 1999 ja ÕS 2006) toetusid Henn Saari morfoloogia esituse süsteemile, mis kombineeris Muugi muutkondi Ülle Viksi koostatud automaatsõnastiku tüüpidega (Saari 1999). Muuttüüpe oli 69, rööpvormide osalist realiseerumist tüübis ei tähistatud enam tärniga nagu ÕS 1976-s, vaid selgitati märkustega vastavate tüüpide juures.

ÕS 2013-s võeti kasutusele uus, 38 muuttüübist koosnev tüübistik. Selle loomise peamiseks ajendiks oli olnud automaatse morfoloogia vajadus järjekindla ja formaalse klassifikatsiooni järele, mille abil saaks arvutis genereerida kõiki võimalikke muutevorme, sh nendest sõnadest, mida sõnastikus pole (Viks 2015: 45–46). 38 muuttüübiga tüübistikule on järk-järgult üle läinud kõik Eesti Keele Instituudi (EKI) uuemad üldkeelesõnastikud ning seda rakendavad ka keeleportaalis Sõnaveeb kuvatav EKI ühendsõnastik ning uusim õigekeelsussõnaraamat ehk ÕS 2025.

Muuteinfo esitus EKI ühendsõnastikus

EKI ühendsõnastik on eesti keele mahukaim sõnakogu, kuhu on koondatud mitmest EKI tänapäeva keele sõnastikust pärit info (Langemets jt 2021). Ühendsõnastiku tuumaks on 2019. aastal valminud „Eesti keele sõnaraamat” (EKS). Üldkeele sõnaraamatuna hõlmab ühendsõnastik kirjakeele üldtarvitavat osa, ning ehkki üldkeelest räägitakse harilikult kui oskuskeele vastandist, näitab see määratlus ühtlasi, et sõnaraamatu hõlmealaks on kirjakeel koos selles kehtivate normingutega, puudutagu need sõnade kirjakuju või käänamist-pööramist.

Ühendsõnastiku morfoloogia infokihi arendamist alustasid 2019. aastal Indrek Hein, Ülle Viks, Jelena Kallas, hiljem lisandusid tööühma Margit Langemets, Sirje Mäearu, Peeter Päll, Maire Raadik ning Tiina Paet. Rühma töö võib laias laastus jagada kolmeks: 1) vormide genereerimine, 2) kasutajavaate kujundamine, 3) normingu ja kasutuse lahknevuste analüüsimine.

Vormide genereerimiseks ning Sõnaveebis näha olevate paradigmade kokkupanemiseks on EKI-s kasutusel reeglipõhine morfoloogiasüsteem (MAB), mille tekkelugu ulatub 1990. aastatesse (Viks, Kuusik 1998; Viks 2000a, 2000b, 2015).

MAB koosneb hulgast väiksemateks alamülesanneteks ette nähtud moodulitest, millest igapähele on reeglite ja erandite loendid. Peale reeglite kuulus algselt MAB-i juurde ka „Väike vormisõnastik” (Viks 1992) – mitukümmend tuhat sagedasemat eesti sõna oma põhivormide, muuttüüpide ja sõnaliigiga. Morfoloogia reeglistik töötab ka ilma sõnastikuta, kuid „Väike vormisõnastik” on olnud reeglite koostamise ja kontrolli algmaterjaliks. 2023. aastast on MAB-i juurde vormisõnastiku asemele kujunemas EKI ühendsõnastiku märksõnaloend koos sõnade morfofonoloogiliste kujude ja tervete paradigmatena.

MAB-i põhimoodulid on sõna muutevormide süntees ja analüüs, kusjuures mõlemad kasutavad samu allmooduleid: sõna silbitus, muuttüübi määramine ja mitut liiki tüvevariantide moodustamine, näiteks tüve lõpumuutused (*raamat* : *raamatu*, *l' iiter* : *l' iitri*) ja sisemuutused (tugeva ja nõrga astme vaheldumine, nt *l' iippu* : *lipu*, *teade* : *t' eate*). Reeglid moodulites on kahesuunalised ja võimaldavad nii muutevormide sünteesimist kui ka analüüsimist. Sõnastike koostamisel on kasutusel ainult sünteesi suund.

Suuremaid muutusi on kaasa toonud ühendsõnastiku vajadus käänata nimesid, tsitaatsõnu, lühendeid ja tähiseid. Need rühmad on saanud osaliselt iseseisva reeglistiku. Täiendatud on häälduse edasiandmiseks kasutatavate erihäälikute loendit (kääna *Plymouth* nagu [pliməθ]), erandlikke silbitusi (*Ni-a-ga-ra*). Tüübituvastus ei määra *ma*-lõpulis nimesid tegusõnadeks (*Panama*) ega *ne*-lõpulis omadussõnadeks (*Piltene*).

Sageli käänduvad nimed üldisemate reeglite järgi kui tavasõnad. Võõrnimedel pole laadivaheldust, vältevahelduslikul käänamisel puudub selge piir *k' an't* : *kan'di* ja *t' ank* : *tanki* tüüpi käänamise vahel (kas *Brab' ant* : *Brabanti* või *Brabandi*). Niisamuti *pesa*-tüübis kaldub käänamine erandlikku *logo*-tüüpi (küllastasin *Porit*). Eranditeta pole ka eesti nimed, kus tüübiomase käänamise kõrval on ajaloolisest tüvest tingitud kõrvalekaldeid (*Alutaguse* käändub nagu *Alutagune* – osastav on *Alutagust*, mitte

Alutagus). Lühikeses sisseütlevas esineb ajaloolisi klusiile (*Kiuu : Kiidu*) ja seda saab moodustada ka tüüpides, kus tavasõnad nii ei käänu (minnakse *Tartu*, aga **sellesse aasta* ei ole kasutus).

Alates 2025. aasta kevadest on kõik ühendsõnastiku märksõnad ja sõnavormid helindatud. Varem on sõnastikus esinevate sagedamate sõnade põhivormide helindamiseks kasutatud inimhäält, aga inimhäälega salvestatud materjali pealt trenniti ka kõnesüntesaator, millega sai helindada ülejäänud märksõnu ja sõnavorme. Uus süntesaator suudab arvestada hääldusmärkidega, mistõttu on tehishäääl võimeline eristama minimaalpaare, mida ortograafia ei erista: näiteks palataliseeritud ja palataliseerimata häälikuid sisaldavaid ning teises ja kolmandas vältes sõnu (vt Kiissel jt 2025). Tehishäälega loetud näited toovad hästi välja ka kohad, kus hääldusmärgid võiksid olla täpsemad.

Mitme häälduskujuga sõnadel (nt *jazz-muusika* [j`ats-muusika], [dž`äss-muusika]) on ühendsõnastikus esitatud mitu paradigmata. Peale liht- ja liitsõnade on muutevormid saanud ka sõnaühendid. Kui sõnaühendi mõlemad osad käänevad ja neil võib olla rööpvorme, esitatakse vaid kõige tavalisemad vormid (nt sõnaühendi *kasulik pind* juures on mitmuse osastava vormidena antud *kasulikke pindu* ja *kasulikke pindasid*, aga puuduvad *kasulikkusid pindasid* ja *kasulikkusid pindu*). Muutuva osisega väljendtegasõnadel (nt *viga tegema*, *jalgu kõhu alt välja võtma*) esitatakse ainult tegusõna vormid, muid sõnu asendab vormistikus kolm punkti.

EKI teatmik

Loendit tervikparadigmade genereerimise käigus esile kerkinud sisulistest probleemidest peetakse EKI teatmik. Teatmik on ühendsõnastiku paarilisena toimiv veebikäsiraamat, mis niisamuti nagu ühendsõnastik pidevalt täieneb ja milles on võimalik esitada põhjalikumaid selgitusi ja käsitlusi kui sõnastikus. Muu hulgas on teatmik leidnud koha tüübikirjeldused, mida saab linkide kaudu ühendada konkreetsete sõnaraamatutega.

Teatmik peetakse käänd- ja pöördvormistiku probleemide loend on ühtlasi alusmaterjal, mille analüüsi najal tehakse Emakeele Seltsi keeleteoimkonnale ettepanekuid normingumuudatusteks. EKI morfoloogiarühma esildiste põhjal on keeleteoimkond 2020-ndatel langetanud viis otsust: ÕS-i 7. tüübi omadussõnade rööpkäänamine (2021), võõrsõnade kirjepilt ja häälduse erinevus ning tsitaatsõnad (2022), (*te*)*t*-rööpvorm, käskiv kõneviis mitmuse 1. pöördes ning sõnade *õudne*, *viis* ja *kuus* ning *julgema* rööpvormid (2022), põhiarvsõnade *poolteist*, *poolteistkümmend* ja *poolteistsada* käänamine (2025) (KT otsused).

Kaalukaimaks nende hulgast võib pidada 2021. aasta otsust (Mäearu 2021), mis käsitles ÕS-i 7. tüübi omadussõnadel ilmnevat suundumust siirduda ühetüvelisse astmehalduseta käänamistüüpi. Otsusega mõndi peamiselt *as*-lõpuga adjektiividest koosnevas sõnarühmas nõrgaastmeliste konsonantlõpuliste tüvevariantide kõrval ka tugevaastmelisi vokaallõpulisid variante (nt *habras* : *hapra* : *habrast* ehk *haprat*).

Üksiksõnade norming: *mõru, nüri, õudne, viis, kuus*

Morfoloogia normimisel kerkib ikka ja jälle küsimus, kas lahendada normingu ja kasutuse vastuolusid pigem tüübiti või ka üksiksõnuti. Olukord, kus muutused toimuvad osas vormides või sõnades kiiremini kui teistes (nagu astmehalduse taandumine *kontsert*-tüübis), võib takistada normingute tegelikule keelekasutusele lähendamist (Viht, Habicht 2019: 166). Üks lahendust ootavaid probleeme on olnud *pesa*-tüüpi kuuluvate sõnade *mõru* ja *nüri* käänamine, millele juhtisid esimest korda tähelepanu emakeeleõpetajad juba 1961. aastal (Erelt 2002: 226).

Tüübikohase käänamise *mõru* : *mõru*, *nüri* : *nüri* kõrval on levinud käänamine *mõru* : *mõruda* ja *nüri* : *nürida*. Lõpumuutust 0 → *da*, mille eeskujuks on *õpik*-tüüpi kuuluvate *e*-lõpuliste omadussõnade lõpuvaheldus (nt *sile* : *sileda*, *tore* : *toreda*), on pikka aega käsitatud norminguvastasena (Aavik 1936: 30; VÕS 1934; ÕS 1976) või kõnekeelsena (Viht, Habicht 2019: 150; ÕS 1999; ÕS 2018). 1999. aasta ÕS-i tarvis koostatud käsikirjalises muuttüüpide kirjelduses esitas Saari sõnad *mõru* ja *nüri* kahe rööpse paradigmaga (*pesa*- ja *õpik*-tüüp) ning ilma viiteta kõnekeelsusele.

EKI morfoloogiarühm tegi keeletoimkonnale ettepaneku lubada levinud käänamist *mõru* : *mõruda* ja *nüri* : *nürida* ka kirjakeeles, kuid otsust siiski ei sündinud. Võttes arvesse, et *õpik*-tüübi kohane käänamine ei ole veel haaranud teisi sama rühma omadussõnu – on küll leida käänamist *vilu* : *viluda*, kuid mitte *südi* : *südida* ega *tragi* : *tragida* –, ei pidanud toimkond üksnes kahe sõna rööpparadigma normingupäraseks tunnistamist vajalikuks. Seega on ühendsõnastikus sõnade *mõru* ja *nüri* lisasilbiga rööpvormid esitatud endiselt kõnekeelsena.

Peale *mõru* ja *nüri* on üksiksõnadest Emakeele Seltsi keeletoimkonnaga läbi arutatud omadussõna *õudne* ning arvsõnade *viis* ja *kuus* käänamine (Mäearu 2022). Sõna *õudne* puhul soovis ühendsõnastiku morfoloogiarühm lisada *e*-lisele käänamisele *õudne* : *õudse* ka *a*-lise käänamise *õudne* : *õudsa*, sest korpusuuring oli näidanud, et *a*-tüvelised vormid moodustavad vormide koguarvust kolmandiku kuni ligi kaks kolmandikku, näiteks ainsuse omastavas *õudsa* (464) – *õudse* (1280), mitmuse nimetavas *õudsad* (926) – *õudsed* (1507) (ÜK 2021).

ne-lõpulistel omadussõnadel, milles liitele eelneb kaashäälik, on lõpumuutus enamasti *ne* → *se* (nt *loj`aalne* : *loj`aalse*, *v`ördne* : *v`ördse*), kuid rühmas sõnades *ne* → *sa* (*ehtne*, *hoogne*, *lihtne*, *moodne*, *pingne*, *rõhtne*, *soodne*; Viht, Habicht 2019: 134). Varem on ka *ehtne*-rühma sõnad olnud normitud *e*-tüvelisena (nt *ehtne* : *ehtse*, *l`ihtne* : *l`ihtse*, *s`oodne* : *s`oodse*, vt VÕS 1934). Muugi algatusel lisati *e*-lisele käänamisele *a*-line (*ehtne* : *ehtsa* ja *l`ihtne* : *l`ihtsa*, *s`oodne* : *s`oodse* ja *s`oodsa*, vt VÕS 1940) ning alates 1960. aasta ÕS-ist on kogu rühmas antud üksnes *a*-line käänamine. Käänamist *l`ihtne* : *l`ihtsa*, *m`oodne* : *m`oodsa* võib käsitada segaparadigmamana, võttes arvesse, et *ne*-sõnade kõrval on varasemates ÕS-ides olnud sünonüümsed tuletised, kus *is*- või *us*-lõpp asendub *sa*-ga, s.o *ehtis* : *ehtsa* (= *ehtne* : *ehtse*), *l`ihtis* : *l`ihtsa* (= *l`ihtne* : *l`ihtse*), *m`oodis* : *m`oodsa* (= *m`oodne* : *m`oodse*), *p`ingus* : *p`ingsa* (= *p`ingne* : *p`ingse*), *r`õhtus* : *r`õhtsa* (= *r`õhtne* : *r`õhtse*) (VÕS 1934). Need *is*- ja *us*-tuletised jõudsid 1930-ndail ÕS-idesse Johannes Voldemar Veski süsteemitaotluse tulemusel: nagu *t`ähtis* : *t`ähtsa*, nii ka *l`ihtis* : *l`ihtsa*, lõplikult on nende esitamisest loobutud 1960. aasta ÕS-is.

Sõna *õudne* on *ne*-sõnade rühmas erandlik: olles omandanud *a*-tüvelise käänamise, on ta selle kõrval säilitanud algse norminguga määratud *e*-lise käänamise ehk püsinud kahe tüübi piiril. Keeletoimkonna otsusega sai ka *a*-line käänamine 2022. aastal normingu staatuse.

Toimkonnalt sai samal aastal heakskiidu ka ettepanek möönda arvsõnadel *viis* ja *kuus* ainsuse osastavas rööpvorme *viite* ja *kuute*. Arvsõnade *üks*, *kaks*, *viis* ja *kuus* osastava vormid *üht*, *kaht*, *viit* ja *kuut* on saanud reeglipärase häälikumuutuse, lõpu-kaotulemusel (vrd soome pikemaid vorme *yhtä*, *kahta*, *viittä*, *kuutta*). Et *ht*-ühendit on sõna lõpus keeruline hääldada, on esimesele kahele sõnale tekkinud rööpvormid *ühte* ja *kahte*; vormid *viite* ja *kuute* on tekkinud nende analoogial. Keeletoimkond oli *viite*-*kuute* küsimust arutanud ka 2015. aastal, kuid tookord jäi otsus tegemata. Rööpvormid *ühte* ja *kahte* on fikseeritud juba esimestes ÕS-ides, hilisemais allikais on täpsustatud, et *e*-ga vormid esinevad eeskätt rõhulises asendis (Aavik 1936; ÕS 1999).

Võõrsõnade häälduse ja kirjakuju lahkevusest tingitud segaparadigmad

Võõrsõnakirjutuses on eesti keeles tavapäraselt kehtinud häälduspärasuse põhimõte. On siiski võõrsõnu, kus tegelik hääldus ei lähe kokku norminguna fikseeritud kirjakujuga, näiteks *gala* hääldub enamasti [gaala], *karate* kui [karat`ee], *tsunami* kui [tsunaami] (Paet 2022, 2023; vt ka Kaalep 2012: 429). Emakeele Seltsi keeletoimkond arutas ühendsõnastiku morfoloogiarühma ettepanekul teemat 2022. aastal ja leidis, et edaspidiste vastuolude vältimiseks on soovitatav häälduspärasuse põhimõttele mittevastavad sõnad vormistada häälduspärases kirjutusviisis, säilitades rööpselt ka senise kirjapildi (nt *gala* ja uena *gaala*, *karate* ja uena *karatee*, *tsunami* ja uena *tsunaami*). Toimkond pidas võimalikuks viia kirjapilt hääldusega vastavusse ka neil juhtudel, kui võõrsõna valdav tegelik hääldus on muutunud (nt *polügoon* ja uena *polügon*). (Paet, Päll 2022)

Keeletoimkonna otsuse najal on ühendsõnastikus mitmetele võõrsõnadele lisatud rööpkujusid, osal juhtudel kaasneb uue rööpse kirjakujuga ka uus muuttüüp (nt *gala* 17 ja *gaala* 16, *hinkali* 1e ja *hinkaal* 22e, *karate* 1 ja *karatee* 26i, *kasarm* 2 ja *kasarmu* 1, *liivr* 2e ja *livr* 22e, *polügoon* 22e ja *polügon* 19). Ka seesuguste rööpkujude loendit koos selgitustega peetakse EKI teatmikis.

Hilisem häälduspärasuse põhimõttele vastavate rööpkujude lisamine ei pruugi siiski lahendada juba tekkinud probleeme, mistõttu on uute, keelde lisanduvate sõnade puhul väga tähtis saavutada juba varakult kirja- ja häälduskuju võimalikult suur kattuvus. Kui see ei õnnestu, võib kujuneda olukord, kus keelekasutaja võtab küll omaks normingukohase kirjakuju, kuid keelendi muutmisel lähtub hoopis hääldusest. Nii on läinud näiteks jaapani laenuga *karate* ja araabia laenuga *kebab*.

ÕS 1976 fikseeris *karate* ja ÕS 1999 *kebab* esisilbirõhuga, tüüpsõnadeks määrati vastavalt *ohutu* ja *redel*. 2009. aastal tuli Emakeele Seltsi keeletoimkonnal siiski möönda, et esisilbirõhuga kuju *kebab* kõrval on võimalik ka järgsilbis pika vokaaliga

kebaab (Raadik 2021: 490). ÜK 2023 põhjal tehtud korpusuuring näitas aga, et kasutuses esineb tüübikohastest vormidest (söüb) *kebabit*, *kebabeid*, (nende) *kebabite* (tüüpsõna *minut*) ja (söüb) *kebaabi*, *kebaabe*, (nende) *kebaabide* (tüüpsõna *riik*) mitu korda enam normingust hälbivaid vorme ehk kuju *kebab* käänamist *riik*-tüübi järgi: (söüb) *kebab*, *kebabe*, (nende) *kebabide*. Sama moodi on sõna *karate* käänamises *ohutu*-tüübi kohase ainsuse osastava *karatet* asemel palju enam levinud *idee*-tüübi kohane *karated*.

Jaapani päritolu kolmesilbilistest sõnadest, mille järgsilbile langeb dünaamiline rõhk (Päll 2008), on mõni juba algselt saanud järgsilbis pika vokaali (*mikaado*, EÕS 1925), mõne puhul pole vokaali võimalikku pikendamist arvestatud (*tsunami*, ÕS 1976; *kabuki*, ÕS 1999; *vasabi* ja *umami*, ÕS 2018). *Tsunami* tüüpsõnaks määrati 1976. aasta ÕS-is *osuti*, alates ÕS 2018-st lisandus järgsilbis rõhumärk (*tsun'ami*) ja tüüpsõnaks sai *pere* (sama tüübi järgi käändub ka rööpkuju *tsunaami*). Kui *tsunami* tegeliku häälduse kohta annavad infot mitmusevormid (vokaalmitmuslik osastav *tsunameid* nagu *osuteid* jääb sageduse poolest selgelt alla *sid*-vormile *tsuna(a)misid* nagu *peresid*), siis *kabuki*, *vasabi* ja *umami* puhul on korpuse materjal napp. Ühendsõnastikus on *vasabil* antud üks paradigma (*veski*-tüüp), *umamil* ja *kabukil* kaks (tüüpsõnad *veski* ja *pere*). *Ohutu*-tüüpi normitud *kimono* puhul (EÕS 1925) tulevad ÜK 2023-s enam-vähem võrdselt esile nii tüübikohane mitmuse osastav *kimonoid* kui ka *sid*-lõpuga *kimonosid*.

Märke paradigmade segunemisest on näha ka rööpkujude *reka* ja *rekka* puhul: tüübikohaste mitmusevormide *reka* : *rekade*, *rekasid* (*pere*-tüüp) ja *r'ekka* : *r'ekcate*, *r'ekkaid* (*ohutu*-tüüp) kõrval on võrdlemisi levinud ka *rekka* käänamine *pere*-tüübi järgi (nt vormides *rekkade*, *rekkasid*). Sõnad, mille nimetavas on kaks silpi ja nende piiril ülipikk ehk kolmandas vältes klusiil – nagu soome sõnas *rekka* või itaalia sõnas (*caffè*) *latte* –, ei ole eesti keelele omased. Seda laadi itaalia laenude keelde sobitamisel on varem tehtud kahesilbilisest sõnast ühesilbiline (nt it *tratta* ja ee *tratt*) või asendatud ülipikk klusiil pikaga (it *lotto*, *motto*, *netto* ja ee *loto*, *moto*, *neto*). Katse juurutada eestipäraselt ühe *k*-ga kirjakuju *reka* on toonud kaasa segaparadigma. Ühendsõnastikus ei ole *rekka*-sõnal *pere*-tüübi kohast rööpkäänamist siiski esitatud.

Muuttüübiga sobimatuid vorme leiab ka rööpkujuta sõnadel, näiteks on üks ammune probleem mõne *ohutu*-tüübi võõrsõna, eeskätt *video* käänamine. Tüübikohaste mitmusevormide *videote*, *videoid* kõrval on keeles levinud *videode* (vt ka Erelt 2000: 56; Viht, Habicht 2019: 132) ja eriti osastav *ideosid*. Põhjalikuma hääldusuuringuta saab võimalike analoogiate kohta vaid oletusi teha. Näiteks *pere*-tüüp eeldaks hääldust [vidjo], *koi*-tüüp seevastu [vid'eo] või [vide'oo] ja ainsuse osastav oleks *videod* (see vorm tuleb korpuses õigupoolest üsna arvestataval määral esile, nt *seda videod*). Samasse rühma kuuluvate *rodeo*, *stereo* ja *paleo* 'paleodieet, paleoitumine' mitmusevormid on korpuses harvad, kuid ka näiteks *stereo* puhul tulevad võrdsel määral esile nii tüübikohased *stereote*, *stereoid* kui ka tüüpi sobimatud *stereode*, *stereosid*. Emakeele Seltsi keeleteoimkond arutas Tiina Paeti ettepanekul selle sõnarühma käänamist 2025. aasta oktoobris ja leidis, et senisest normingust lahknemiseid vorme ei saa enam eirata. Rööptüübina, mis hõlmaks keeles levinud mitmusevorme, peeti sobivaimaks *pere*-tüüpi. (Seisukohavõtt 2025)

Kahasilbilise III-vältelise nimetavaga el- ja er-lõpulised sõnad

Lõpumuutuse küsimused on kerkinud eeskätt kahes sõnarühmas. Need on (i)ng-lõpulised sõnad ning kahasilbilise III-vältelise nimetavaga *el-* ja *er-*lõpulised sõnad, mis alluvad muutusele $0 \rightarrow i$ (*k`orter : k`orteri*) või $eC \rightarrow Ci$ (*n`umber : n`umbri*).

*el-/er-*sõnade lõpumuutuse määrab teatud juhtudel sõna fonoloogiline ehitus. Kui vokaali *e* kadu tekitab raskesti hääldatava konsonantühendi, toimub sõnas enamasti lõpumuutus $0 \rightarrow i$. Selliste juhtudena on esile toodud 1) *er-*lõpulised sõnad, mille esimese ja teise silbi piiril on *r* või *r-i* sisaldav konsonantühend (nt *b`erber : b`erberi*, *`order : `orderi*); 2) võõrhäälikuid *f* ja *š* sisaldavad sõnad (nt *gr`eifer : gr`eiferi*, *t`elfer : t`elferi*, *k`oššer : k`oššeri*, *p`inšer : p`inšeri*, *v`autšer : v`autšeri*); 3) *er-*lõpulised sõnad, mille sõnasisene konsonantühend lõpeb *s*-iga (nt *b`okser : b`okseri*, *k`artser : k`artseri*, *k`etser : k`etseri*, *p`itser : p`itseri*, *p`ukser : p`ukseri*, *s`ekser : s`ekseri*, *šn`autser : šn`autseri*). On siiski erandeid, nagu *m`ärter : m`ärtri*, *rab`arber : rab`arberi* ja *rab`arbri*, *š`iffer : š`ifri*, *v`ürfel : v`ürfli*. (EKG 1995: 177–178)

Eranditeta säilib vokaal sõnades, mille esimese ja teise silbi piiril on pikk *l*, *m* või *n* (nt *r`oller : r`olleri*, *sp`eller : sp`elleri*, *tr`iller : tr`illeri*; *s`ummeer : s`ummeeri*, *tr`immer : tr`immeri*; *b`änner : b`änneri*, *sk`anner : sk`anneri*, *sp`inner : sp`inneri*). Vokaali kadu on välistatud ka juhul, kui esimese ja teise silbi piiril on kolme konsonandi ühend (*br`ustver : br`ustveri*, *`ingver : `ingveri*).

Peale häälikulise ehituse võib lõpuvaheldusmalli valikut mõjutada sõna keeles kohanemise aste: uuemad laenud kalduvad esialgu kasutama peamiselt *e*-ga käänamist (vt ka Viht, Habicht 2019: 134–135), näiteks *d`immer : d`immeri*, *fr`itter : fr`itteri*, *skv`otter : skv`otteri*, *p`utter : p`utteri* (vrd *m`utter : m`utri*), *br`auser : br`auseri* (vrd *m`auser : m`ausri*), *t`ooner : t`ooneri*, *l`uuser : l`uuseri*, *r`uuter : r`uuteri* (vrd *komp`uuter : komp`uutri*, *sk`uuter : sk`uutri*), või rööpselt nii *e*-ga kui ka *e*-ta vorme, näiteks *l`eibel : l`eibeli* ja *l`eibli*, *transp`onder : transp`onderi* ja *transp`ondri*, *p`amper : p`amperi* ja *p`ampri*. Kaheti käänduvaid sõnu on ka varasematest laenukihtidest, näiteks *`auts`aider : `auts`aideri* ja *`auts`aidri*, *bl`eiser : bl`eiseri* ja *bl`eisri*, *em`itter : em`itteri* ja *em`itri*, *p`oster : p`osteri* ja *p`ostri*, *sn`aiperi : sn`aiperi* ja *sn`aipri*, *st`opper : st`opperi* ja *st`opri*, *v`esper : v`esperri* ja *v`espri*, *g`ospel : g`ospeli* ja *g`ospli*.

1972. aastal arutas *er-/el-*sõnade muutmist VÕK ning andis ÕS 1976 koostajaile soovitusel arvestada mõne sõna *album-*tüübist *number-*tüüpi ülemineku tendentsi (Erelt 1973: 53). Praegu on sõnaraamatukoostajail võimalik korpusuuringuga kindlaks teha, kumb lõpuvaheldusmall uue *er-/el-*sõna muutmises domineerib või kas senine norming läheb kokku tegeliku kasutusega. VÕK-i osutatud suundumuse kõrval on tulnud ilmsiks ka vastupidine tendents: mõned seni *number-*tüüpi fikseeritud sõnad (nt *jokker*, *koogelmoogel*, *röster*, *spiiker*) käänduvad siiski ka *album-*tüübi järgi, ning näiteks *jokkeri* ja *koogelmoogeli* puhul on *e*-ga käänamine ülekaalus. Neil sõnadel on ühendsõnastikus otsustatud anda kaks rööpselt paradigmat.

Piir kahe lõpuvaheldusmalli vahel on hägus (vt ka Kaalep 2012: 432–434) ning kasutusandmete tõlgendamisel jääb mõnikord küsimus, kui suur peaks olema ühe

või teise malli osakaal, et uus, rööpne paradigma lisada või senine välja vahetada. Kõhkluskohad on muu hulgas olnud *mikser* ja *kaamel* (normingukohane käänamine *m`ikser : m`ikseri* ja *k`aamel : k`aameli*, *e*-ta omastava vormide *miksri* ja *kaamli* osakaal vastavalt 5% ja 15%), *piksel* ja *tester* (normingukohane *p`iksel : p`iksli* ja *t`ester : t`estri*, *e*-ga omastava vormide *pikseli* ja *testeri* osakaal 10%) (ÜK 2023). Normingu fikseerimine jääb paratamatult sõnaraamatutegijate kanda, sest kumbki *er-/el-*sõnade lõpumuutus, $0 \rightarrow i$ ega $eC \rightarrow Ci$, ei hõlma kindlalt piiritletavat, ühtsele reeglile allutatavat sõnarühma.

Tüvevokaal (*i*)ng-lõpulistes sõnades

Omasõnade hulgas on rühm *ng*-liitelisi tuletisi, millele obliikvakäänetes liitub kas *i* või *u*. *ng*-tuletiste tavapärase tüvevokaal on *u* (nt *looming : loomingu*, *pöörang : pöörangu*, *toiming : toimingu*), aga kui liite ees on *u*, tuleb tüvevokaaliks *i*, mis võimaldab vältida sama vokaali kordumist (nt *istung : istungi*, *kutsung : kutsungi*, *laadung : laadungi*) (EKG 1995: 179; vt ka Viht, Habicht 2019: 134). *ng*-tuletistega sarnaselt käituvad *ing*-lõpulised laensõnad (nt *puding*, *smoking*), mida tüveks ja liiteks jagada ei saa, ning ka võõrnimed (nt *Boeing*, *Rowling*).

ing-lõpulisel laensõnu on algselt normitud suuresti *i*-lisena (nt VÕS 1934 *lemming : lemmingi*, *messing : messingi*, *puding : pudingi*, *reeling : reelingi*, *smoking : smokingi*, *telling : tellingi*, VÕS 1940 *spinning : spinningi*). Hiljem on neid üle viidud *u*-liste hulka (*reeling*, *telling*, *spinning*) või lisatud *u*-lisi rööpvorme (ÕS 1960 *puding : pudingi* ja *puding*, ÕS 1976 *smoking : smokingi* ja *smokingu*, ÕS 1999 *messing : messingi* ja *messingu*, ÕS 2006 *lemming : lemmingi* ja *lemmingu*). Kõige uuema rööpsusena on ühendsõnastikus lisatud *i*-lisele käänamisele *ri(i)sling : ri(i)slingi* *u*-tüveline *ri(i)slingu*. *i*-lise käänamise tava on säilitanud *šilling : šilingi* ja *n`aelsterling : n`aelsterlingi*. Algusest peale on *u*-lisena olnud normitud *brauning : brauning*, *miiting : miitingu* (VÕS 1934).

Tsitaatsõnad on ÕS-ides jäänud tavapäraselt ilma muuttüübita ning seepärast pole olnud ka vajadust võtta seisukohta tüvevokaali asjus. EKI keelenõuandes on küsijaile soovitatud kas *i*-d kui neutraalsemat tüvevokaali (nt *voicing`i*, *quickstorming`i*) või mõõndud ka loomulikumat *u*-list käänamist (nt *campdrafting`ut ~ campdrafting`ut*, *circuit bending`ut ~ circuit bending`ut*), mis võimaldab vältida sama vokaali kordumist (EKI keelenõuandmebaas).

EKI ühendsõnastikus on tsitaatsõnadel määratud muuttüüp ja antud muutevormid. *ing*-lõpuliste tsitaatsõnade puhul on seega tulnud otsustada, milline on tüvevokaal. Vormide korpusuuring tõi esile seose sõna silpide arvu ja tüvevokaali vahel: kahesilbilised *ng*-sõnad kalduvad käänduma *u*-liselt (nt *bowling*, *casting*, *coaching*, *curling*, *piercing*, *rafting*, *roaming*, *shaping*, *shopping*, *wrestling*), kolmesilbilised aga *i*-liselt (*catering*, *happening*) (ÜK 2023). Sama on ilmnenu ka mõne mugandi puhul: kolmesilbiline *marketing*, mida algul käänati nii *u*-liselt kui ka *i*-liselt ja küsiti sageli ka keelenõuandest, on kinnistunud *i*-tüvelisena, kahesilbiline *liising* *u*-lisena. Ühtlasi näib see kinnitavat seost tüvevokaali valiku ja rõhu asukoha vahel (Kaalep 2012: 435).

Tähenduspiiridest tingitud rööpvormistikud

Lugema-tüübis on verbe, mis võivad rööpselt pöörduda ka *elama-*, *muutama-* või *õppima*-tüübi kohaselt, näiteks *pügama* : *p`öan* ja *pügan*, *kudema* : *k`oen* ja *kuden*, *h`auduma* : *h`aun* ja *h`audun*, *v`aagima* : *v`aen* ja *vaagin*, *n`äuguma* : *n`äun* ja *näugun* (Mäearu, Raadik 2012). Kolmel verbil (*hauduma*, *kudema*, *laadima*) on muutmise seotud tähendusega ja need on tavapäraselt olnud esitatud homonüümidena: *h`auduma*¹ : *h`aun* 'hautades soojendama, nt *kana haub mune*; sepitsema (plaane)' ja *h`auduma*² : *h`audun* 'hautatav olema, nt *munad hauduvad kana all*, *nahk haudub niiskuse toimel*, *l`aadima*¹ : *laadin* '(nt vagunit, kaupa)' ja *l`aadima*² : *l`aen* '(nt püssi, akut)' (ÕS 1976), *kudema*¹ : *k`oen* ja *kuden* 'paljunemiseks mune ja seemnevedelikku vette heitma' ja *kudema*² : *kuden* 'logelema, olesklema' (ÕS 2013).

Nagu *kudema*¹-näitest näha, võivad need homonüümid, mis normingu kohaselt peaksid kasutama üksnes laadivahelduslikku *lugema*-tüüpi, pöörduda siiski rööpselt ka lihtsama *elama-*, *muutama-* või *õppima*-tüübi kohaselt. Seda arvestades sai 2013. aasta ÕS-is rööpse, *muutama*-tüübi kohase pööramise ka *hauduma*¹ : *h`aun* ja *h`audun*, kuid mitte veel *laadima*².

Kui *kudema* pöördub uuemas tähenduses 'logelema, olesklema' peamiselt astmevahelduseta paradigma järgi (*kudema* : *kuden*), siis *laadima* uuemate tähenduste 'andmeid, programmi vm kasutukohta viima' ja 'kõne-, sõidukaardile teatud summat salvestama' puhul esineb nii laadi- kui ka vältevahelduslikku pööramist (nt *üles*, *alla laaditud* ~ *laetud* fail, kaardile *laaditud* ~ *laetud* raha). Vanemaid tähendusi varieerumine veel ei puuduta (*laadib* kaupa, aga *laeb* püssi, akut).

Ühendsõnastiku koostamisel tuli otsustada, kas jätkata homonüümide eristamist, kui kasutajatel on üha raskem ühendada konkreetset tähendust normingukohase muutmisega. Silmas tuli pidada ka seda, et erinevast tähendusest hoolimata ei ole siin tegemist keelendite juhusliku kokkulangevusega, vaid sama päritolu sõnadega, näiteks *laadima* on laen alamsaksa verbist *laden* 'laadima, täitma' (nagu on laenuid ka eesti *laeng*, vrd alamsks *lading*, ja *laadung*, vrd sks *Ladung*; EES). Esialgu (EÕS, VÕS 1934) laadivahelduslikuna normitud sõnadele on hiljem lisandunud astmevahelduseta või vältevahelduslik paradigma (ja uued tähendused).

Seega sündis otsus koondada varasemate homonüümide *hauduma*, *kudema* ja *laadima* eri tähendused ühendsõnastikus ühte artiklisse ning möönda verbidel kõigi tähenduste puhul rööpselt nii astmevahelduslikku kui ka astmevahelduseta pööramist. Sõnaraamatu kasutajale orientiiriks on osas artiklites lisatud märkus või selgitus mõnes tähenduses domineeriva paradigma kohta.

Ühilduva esiosaga liitsõnad

Liitsõnade käänamises saab eristada kolme malli: 1) tavamall, mille puhul käändub ainult liitsõna järelosa; 2) ühilduv mall, mille puhul käänduvad liitsõna mõlemad osad, ning 3) arvsõna mall, mille puhul ühildub liitsõna esiosa järelosaga ainsuse nimetavas, omastavas ja osastavas käändes ning jääb ülejäanud käänetes omastavasse

(Viht, Habicht 2019: 178–179; EKK 2020: 300–301, 328). Peale mõne üksiku liitnimisõna (nt *vaenelaps*, *viimnepäev*, *teinepool*) ja rühma liitasesõnade (nt *seesama*, *seesamane*, *seesamune*, *seesinane*, *toosama*, *toosamane*, *toosamune*, *üksainsam*, *üksainuke(ne)*, *üksainumane*, *üksainumas*, *üksainus*, *ükssama*) käänduvad ühilduva malli järgi veel paarissõnad (nt *naised-lapsed*, *kila-kola*). Rindliitsõnade käänamises on võimalik nii paarissõnade eeskujust lähtuv ühilduv mall (nt *pagar-kond`iiter` : pagariks-kond`iitriks*, *l`oov-praktiline` : l`oovast-praktilisest*) kui ka üksnes järelosa käänamisega tavamall (*pagar-kond`iiter` : pagar-kond`iitriks*, *l`oov-praktiline` : l`oov-praktilisest*) (Kerge 2016). Rööpselt nii tava- kui ka ühilduva malli järgi käänduvad ka liitsõnad *pikkpoiss* ja *igaiüks*.

ÕS 2018-s nagu ka varasemates ÕS-ides ei ole tavamalli järgi käänduvatel liitsõnadel tüübinumbrit märgitud ega muutevorme antud, eeldades, et liitsõna käänamiseks otsib kasutaja sõnastikust üles liitsõna järelosa vormid. Ühendsõnastikus saavad kõik liitsõnad muuttüübi, kuid ühilduva esiosaga liitsõnadel ei näidata siiski kõiki võimalikke rööpvorme, vaid ainult kõige tavalisemaid (nt on liitsõna *vaenelaps* puhul piiratud *de*-mitmuse vormidega ja jäetud välja vokaalmitmuse omad). ÕS 2025-s on igal liitsõnal nii tüübinumber kui ka muutevormid.

Liitmäärsõnade hulgas on rühm sõnu, kus vaegparadigmaga kaassõna *poolepool-poolt* laiendavad vaegmuutelised suunamäärsõnad (nt *väljapoole*, *väljaspool*, *väljastpoolt*; *kuhupoole*, *kuspool*, *kustpoolt*). Et liitsõna esiosa tavaliselt ei muutu, võib laiendosa jääda kõnekeeles ühele kindlale kujule (nt *väljaspoole*, *väljaspoolt*, *kuspool*, *kuspoolt*). (Kasik 2015: 409)

Mõnedel liitnimisõnadel, mille esiosaks on vaegmuuteline suunamäärsõna, võib aga esiosa nii sise- kui ka väliskohakäändes ühilduda, ehkki praegune norming seda ette ei näe, näiteks *tagatuba` : tagat`uppa` (ja tahat`uppa)*, *tagat`oast` (ja tagantt`oast)*, *tagarida` : tagar`itta` (ja tahar`itta)*, *tagar`east` (ja tagantr`east)*, *tagapl`aan` : tagaplaanile` (ja tahaplaanile)*, *tagaiste` : taga`istmele` (ja taha`istmele)*, *`all`äär` : `all`äärde` (ja `alla`äärde)*, *`all`äärest` (ja `alt`äärest)*. Ühilduva esiosaga vormide osakaal võib sõnuti olla üsna suur, mistõttu tasub selles sõnarühmas toimuvat jälgida. Mõned niisugused vormid võivad ka määrsõnastuda, see omakorda lubab tõmmata paralleele eelkirjeldatud liitmäärsõnadega (nt *tahaplaanile* nagu *väljapoole*, *kuhupoole*). Suure sagedusega *tahaplaanile* on esitatud ka ühendsõnastikus omaette märksõnana kui määrsõna.

Liitarvsõnad

Ehkki liitarvsõnu on tavaks käsitada kui omaette malli järgi käänduvaid keelendeid, on nad käänamise poolest siiski üsna mitmekesine rühm. Liitjargarvsõnad käänduvad liitsõnade tavamalli järgi, sõnad *üks-* kuni *üheksateist(kümmend)*, *mitu-*, *mõni-*, *paarteist(kümmend)* arvsõnade malli järgi ning sõnad *kaks-* kuni *üheksakümmend*, *mitu-*, *mõni-*, *paarkümmend*, *üks-* kuni *üheksasada*, *mitu-*, *mõni-*, *paarsada* arvsõna või ühilduva malli järgi. Ühilduva malli kohane käänamine sarnaneb sõnaühendite käänamisega ning see sarnasus võidakse üle kanda ka vormistusse: ühilduva esiosaga

arvsõnu on võimalik kirjutada nii liitsõna kui ka sõnaühendina (nt *mõnedkümmend* ~ *mõned kümmend*, *mitmeidkümmeneid* ~ *mitmeid kümneid* – kuid mitte *mõni kümmend*, *mitu kümmend*) (Kirjakeele teataja II: 43–46).

2022. aasta korpusuuring näitas, et esiosa ühildumine ei tule siiski esile kõigis *kümmend*- ja *sada*-lõpuga arvsõnades ja ka neis sõnades, kus seda mingil määral ilmneb, ei puuduta see kogu vormistikku. Ühilduma kalduvad peamiselt kaks sõna, *mitusada* ja *mõnisada*, ülejäänutel on ühilduva esiosaga vormide suhtarv väga väike (nt *mitu*-, *mõnikümmend*, *paarsada*, *-kümmend*, *poolsada*) või lausa olematu (nt *viis*-*sada*, *-kümmend*, *seitsesada*, *-kümmend*). Vormides, kus esiosa ühildub, esineb rööpselt ka lahkukirjutust, ning on isegi vorme, kus lahku kirjutatud keelend on kõige sagedasem (nt *mitmesajad* (18), *mitmedsajad* (29), *mitmed sajad* (225); *mõnesajad* (25), *mõnedsajad* (366), *mõned sajad* (1078); *mitmesadu* (1), *mitmeidsadu* (13), *mitmeid sadu* (309)). (ÜK 2021)

Ehkki Emakeele Seltsi keeleteoimkond mõõnis *kümmend*- ja *sada*-lõpuga arvsõnadel ühilduva malli kohaseid rööpvorme (nagu ka rööpselt lahkukirjutust) juba 1995. aasta otsusega, ei ole ÕS-id seda arvsõnade vormistikus siiani näidanud (selle asemel on esitatud üksikuid rööpvorme sõnaartiklite näiteosas). Kuivõrd korpusuuring on kinnitanud, et ühilduva malli järgi käänamine ei ole saavutanud *kümmend*- ja *sada*-lõpuga arvsõnade rühmas arvestatavat ulatust, jäetakse ka ühendsõnastikus ühilduva esiosaga rööpvormid esitamata. Sõnadel *mitusada* ja *mõnisada* on esiosa ühildumise võimalusele osutatud sõnavormide väljal olevas kommentaaris.

Käänamise poolest erandlik rühm on liitpõhiarvsõnad *poolteist*, *poolteistkümmend* ja *poolteistsada*. Etümoloogiliselt on need arvsõnad kokku pandud samal põhimõttel nagu muud *teist(kümmend)*-sõnad: nagu *üksteist(kümmend)* on 'üks teisest kümnest', nii on *poolteist* 'pool teisest', *poolteistkümmend* 'pool teisest kümnest' ja *poolteistsada* 'pool teisest sajast'. Kuid erinevalt n-ö tavalistest *teist(kümmend)*-sõnadest võib *poolteist*-liitarvsõnade esiosa *pool*- jääda käänamisel ka muutumatuks ning *-teist*- liitsõna keskmise osana võib ühilduda (vrd *pool(e)teise(le)kümnele* ja *kaheteistkümnele*).

Emakeele Seltsi keeleteoimkond on kõnealuseid arvsõnu arutanud kahel korral, 1990-ndate ja 2020-ndate keskel. 1995. aastal otsustati, et sõnade *poolteist*, *poolteistkümmend* ja *poolteistsada* esiosa *pool*-, mis senise normingu järgi oli muutumatu, saab juurde rööpse käänamise arvsõna malli järgi, ning sõnade *poolteistkümmend* ja *poolteistsada* keskosa *-teist*-, mida senise normingu järgi tuli käänata arvsõna malli järgi, saab lisaks ühilduva malli kohase käänamise (Kirjakeele teataja II: 44–46).

2025. aastal tegi toimkond ühendsõnastiku morfoloogiarühma ettepanekul otsuse pidada arvsõnade *poolteistkümmend* ja *poolteistsada* puhul normingukohaseks rööpkäänamist, kus omastavakujulise esiosa *poole*- järel jääb *-teist*- muutumatuks, näiteks *pooleteistkümmene*, *pooleteistkümnele*. Ühtlasi tunnistati arvsõna *poolteist* puhul võimalikuks ainsuse omastava rööpvorm *pooleteist*, näiteks *pooleteist minutiga*. (Raadik, Viks 2025) Muutuse taga on muude *teist(kümmend)*-sõnade eeskju: *pooleteist aastaga* (vrd *kaheteist aastaga*), *pooleteistkümnele inimesele*, *pooleteistsajast leheküljest* (vrd *kaheteistkümnele inimesele*, *viieteistkümmest leheküljest*).

Piiripealne juhtum on *kond*-liitega lõppevad arvsõnad, mille puhul on näha liitsõna eeskujust lähtuvat tüve kaasakäänamist (nt *kümmekonna* ja *sajakonna* nagu *kolmekümmne* või *viiesaja*). *kond*-liitele on omane võime käituda teatud juhtudel leksemina, näiteks alluda rinnastuses ellipsisile (*mees- ja naiskonnad, maa- ja kihelkonnad, vaatajas- ja kuulajaskond*) (Kasik 2015: 60) või järgida liitumisel kaashäälikuühendi reegli asemel liitsõnapiiri oma, mis lubab säilitada liite ees tüve häälikud (**fännkond, *linnkond, *lippkond* pro normingukohased *fännkond, linkond, lipkond*).

2023. aasta korpusuuring näitas, et tüve käänamine on levinud omastavas ja sellest saadud vormides ning osastavas eeskätt suure sagedusega sõnade *kümmekond* ja *sadakond* puhul, seevastu väiksema sagedusega sõnadel *tuhatkond* ja *tosinkond* on vaid mõni üksik rööpvorm (ÜK 2023). Sõnade *kümmekond* ja *sadakond* muutmisse sugenenud jooned võimaldaksid neid asetada arvsõna malli järgi käänduvate liitsõnadega samasse rühma: tüvi (*kümme, sada*) ühildub liitega ainsuse nimetavas, omastavas ja osastavas käänades (*kümmekond, kümnekonna, kümmetkonda*, vrd *viiskümmend, viiekümne, viit(e)kümmet ~ viit(e)kümmend*) ning muudes käänetes jääb omastavasse (*kümmekonnasse, kümnekonnal*, vrd *viiekümnesse, viiekümnel*).

Emakeele Seltsi keeleteimkond arutas *kond*-liiteliste arvsõnade käänamist ühend sõnastiku morfoloogiarühma ettepanekul 2024. aastal ja nentis, et liitega seotud probleemid, nii vormimoodustuslikud kui ka ortograafilised, vajavad sügavamat uurimist.

Lühendite ja tähiste vormimoodustus

Lühendite käänamise juhised on tavapäraselt kirjeldanud üldisi põhimõtteid, mida vormide moodustamisel arvestada. Käänamine on seotud lühendi lugemisega (väiketähtlühendeid loetakse lühendi taga oleva sõnana, suurtähtlühendeid tähthaaval veerides või sõnana, kui see on häälikuliselt võimalik), tüvevokaali näidatakse üksnes suurtähtlühenditel. Reeglit illustreerivad näited on hõlmanud üksikuid vorme, terviklikud paradigmat on seni olnud läbi töötamata.

EKI ühend sõnastikus on otsustatud anda vähemalt osal lühenditel ja tähistel kogu paradigma, võttes muutevormide genereerimisel aluseks lühendi häälduskuju. Väiketähtlühendi häälduskujuks on sõna, mida see lühendab, näiteks *a* [ˈaasta], *nr* [nˈumber]. Muuttüüp on seega sama mis sõnal ja ka tunnused langevad kokku sõna omadega, näiteks *nr-te* [nˈumbrite] – tüüp 2e, *a-il* [ˈaastail] ehk *a-tel* [ˈaastatel] – tüüp 1. Suurtähtlühendi häälduskujuks on tähenimede ühend, näiteks *LNG* [eesti tähenimed: ˈell-ˈenn-gˈee], *CIA* [inglise tähenimed: sˈii-ˈai-ˈei], või sõna, näiteks *EMO* [emo], *FIE* [fiie]. Eesti tähenimedega veeritava suurtähtlühendi muuttüüp langeb kokku lühendi viimase tähenime muuttüübiga, näiteks *HIV* [hˈaa-ˈii-vˈee] – tüüp 26 (nagu ka tähenimel *vee*).

Tervikparadigmade genereerimine on toonud esile, et osas muuttüüpides (*minut-*, *riik-*, *külm-*, *leib-*, *idee*-tüüp) on väiketähtlühendite vokaalmitmuse vormid (*i*-mitmus ja tüve mitmus) mitmeti tõlgendatavad. *Riik-*, *külm-* ja *leib-* tüübis

avalduv vormihomonüümia: kohakäänete ja saava käände tüvemitmuse vormid langevad kokku ainsuse vormidega (nt *p-s* [punktis] ja *p-s* [punktis]). *Minut*-tüübis võidakse *i*-mitmuse tunnust ekslikult tõlgendada tüvevokaalina (ei pruugita teada, et väiketähtlühenditel pole tavaks tüvevokaali näidata; nt *nr-id* [n`umbreid]). Samasse muuttüüpi kuuluvate suurtähtlühendite *i*-mitmuse vormid on tänu tüvevokaalile hõlpsamini eristatavad (nt *COVID-eis* [kovideis]). Mõnikord on vokaalmitmuse vorm küll eristatav, kuid realiseerub väljaspool osastavat harva ning on seetõttu raskesti tõlgendatav, näiteks *riik*-tüübi suurtähtlühendeil (*KOV-idele* [k`ovvidele] ehk *KOV-ele* [kovvele]). Kõigil sellistel juhtudel on mitmusevormide kasutamisel eelistatav piirduda *de*-mitmusega.

Väiketähtlühendeil saab tunnuseid näidata alates ainsuse sisseütlevast (*lk-sse* [leheküljesse], *p-sse* [punktisse]) või alates osastavast (*a-t* [`aastat], *lg-t* [lõiget]), suurtähtlühendeil alates ainsuse osastavast (*EMO-t*, *IKT-d*). Lisaks ainsuse vormidele võib tunnus puududa ka mitmuse osastava tüvemitmuslikul rööpvormil (nt *lk-sid* [lehek`ül`gesid] ~ *lk* [lehek`ül`gi]).

Mõnel juhul vajaks häälduskujude määramine põhjalikumaid uuringuid, nagu üksnes kaashäälikutest koosnevate suurtähtlühendite puhul, mida siiski saab lugeda ka sõnana: kas näiteks *MP3* loetakse üksnes [`emm-p`ee-k`olm] või ka [(`)empe-k`olm]? Nii kaua, kui asjakohaseid uuringuid pole, on ühendsõnastikus häälduskujuna üldjuhul eelistatud tähthaaval veerimist [`emm-p`ee-k`olm], mis on reegli-pärane võimalus, kui lühend ei sisalda vokaali.

Raske rühm häälduskuju määramise seisukohast on keemiliste elementide tähised, mille lugemisel ei ole kindlat tava. Ühendsõnastikus ei ole elemenditähistel seetõttu muuttüüpi määratud ega muutevorme antud.

ÕS 2025

MAB-i põhjal valmis 2025. aastal ka uusim õigekeelsussõnaraamat, ÕS 2025. Kuivõrd ilmus nii veebi- kui ka paberversioon, sai ÕS-is erinevalt ühendsõnastikust esitada vaid piiratud hulgal sõnavorme. Muutevormide valik põhineb muuttüübil, näiteks *ohutu*-tüübis esitatakse ainsuse nimetav, *õpik*-tüübis ainsuse nimetav ja omastav, *mõte*-tüübis ainsuse nimetav, omastav ja osastav. Kui noomeni ainsuse nimetaval ja verbi *ma*-infinitiivi tüvel on järgnevate vormidega ühisosa, tähistab ühisosa piiri algvormis püstkriips ning järgnevad vormid lühendatakse (nt **kindel** <k`ind|el, -la, -lat 2>, **kombineerima** <kombin|`eerima, -`eerida, -eerib 28>).

ÕS-i grammatikainfo hõlmab ka ühendsõnastikus sõnavormide väljal kuvatavaid lühikommentaare, mis osutavad stiilivärvinguga (kõnekeelne, arhailine) või tüübi seisukohalt erandlikele vormidele, samuti vormihomonüümiale või vaegmuutelisusele.

Kokkuvõte

Pärast 1980. aastate alguse morfoloogiaotsuseid, mis hõlmasid terveid muuttüüpe, on hilisemate perioodide otsused olnud pigem üksiksõnade (nagu *õudne, viis, kuus*) või sõnarühmade kohta (nagu ÕS-i 7. tüübi omadussõnade *habras, siiras* jt käänamine). Ometi näikse mõneti ideaaliks olevat olukord, kus muutuse ulatus võimaldaks möönda rööpsust laiemalt kui vaid ühe-kahe sõna piires. Suuresti just sel põhjusel püsivad endiselt normingu suhtes vea poolel mõned levinud vormid, nagu *mõruda* ja *nürida*, *kontserdite* ja *teemandite*, *sajakonna* ja *kümnekonna*. Teisalt ei pruugi ennatlikult mööndud rööpsus kogu sõnarühmas realiseerudagi, nagu on läinud *kümmend-* ja *sada-lõpuliste* arvsõnade esiosa ühildamise (ja lahkuvormistuse) võimalusega.

Eesti muuttüüpide süsteem on kujunenud käsikäes ÕS-idega ning iga uut ÕS-i koostades on tehtud ka senistes normingutes inventuuri ning lahendatud normingu ja kasutuse vastuolusid. 2010. aastatest alates on selles töös kasutada uusi võimalusi ja vahendeid: tegeliku kasutuse andmeid saab kontrollida mahukate tekstikorpuste peal, vorme ja paradigmasid aitab genereerida reeglipõhine morfoloogiasüsteem ning helindada selleks treenitud süntesaator. Tervikvormistike genereerimine on andnud uut teavet keelendite muutmise kohta (nagu kohanimede, tsitaatsõnade, lühendite ja tähiste käänamine) ning ajendanud analüüsima rööpvormide kasutusagedust (ühilduva esiosaga liitsõnade ja mitmeosaliste käänd- ja pöördõnade muutmine).

Siinne käsitlus hõlmab vaid valikut probleemidest, millega EKI ühendsõnastiku morfoloogiarühm on oma töös kokku puutunud. Kõrvale on jäänud vokaalmitmuse ja lühikese sisseütleva vormide esinemuse korpusanalüüs, uutele sõnadele muuttüübi leidmine, probleemid sõnaliigi ja välte määramisel, vaid põgusalt on puudutatud kohanimede (nii Eesti kui ka väliskohanimede) käänamist. Tuleviku teemadeks jätkub veel mitmeid norminguküsimusi, olgu või *koi*-tüübi keeleajalooliste erandite *au* ja *nõu* käänamine (*seda eelnõud pro seda eelnõu*) või *pesa-* ja *tubli*-tüübi segunemine (*seda tädit, seda pere pro seda tädi, seda peret*). Huvitavaks proovikiviks töötab kujuneda kava varustada muutevormidega ka Sõnaveebis olevate oskussõnastike märksõnad ning lisada paradigmasse sõnavormide sagedusandmeid.

Uurimistööd on osaliselt finantseerinud Eesti Teadusagentuuri projekt „Uue aja sõnastik: grammatika ja keelepädevuse kirjeldamine integreeritud multifunktsionaalses leksikograafilises ressursis“ (PRG 1978). Autorid tänavad retsensenti kasulike soovitude eest.

VEEBIVARAD

EKI keelenõuandmebaas = Eesti Keele Instituudi keelenõuandmebaas.

EKI teatmik. Eesti õigekeelsuskäsiraamat. Peatoim Peeter Päll, toim Tiina Paet, Margit Lange-mets. Koost P. Päll, Maire Raadik, M. Langemets, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, T. Paet, Tuuli Rehemaa, Lydia Risberg, Arvi Tavast. Eesti Keele Instituut 2022–. eki.ee/teatmik/

EKS = Eesti keele sõnaraamat 2019 (veebisõnaraamat). Eesti Keele Instituut.

<https://arhiiv.eki.ee/dict/eks/>

KT otsused = Emakeele Selts. Keeletoimkond. <https://www.emakeeleselts.ee/keeletoimkond/>

ÜK 2021, 2023 = Eesti keele ühendkorpus 2021, 2023.

<https://www.sketchengine.eu/estonian-national-corpus>

ÜS = EKI ühendsõnastik 2025. Eesti Keele Instituut. <https://sonaveeb.ee>

KIRJANDUS

Aavik, Johannes 1936. Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika. Tartu: Noor-Eesti Kirjastus.

EES = Eesti etümoloogiasõnaraamat. Koost ja toim Iris Metsmägi, Meeli Sedrik, Sven-Erik Soosaar. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2012.

EKG 1995 = Mati Erelt, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare, Eesti keele grammatika I. Morfoloogia. Sõnamoodustus. Peatoim Mati Erelt, toim Tiiu Erelt, H. Saari, Ülle Viks. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele Instituut.

EKK = Mati Erelt, Tiiu Erelt, Kristiina Ross, Eesti keele käsiraamat. Uuendatud väljaanne. Tallinn: Eesti Keele Instituut, EKSA, 2020.

Erelt, Tiiu 1973. Vabariikliku õigekeelsuskomisjoni otsuseid. – Keel ja Kirjandus, nr 1, lk 52–53.

Erelt, Tiiu 2000. Mis on eestlasele eesti morfoloogias raske? – T. Erelt, Mati Erelt, Maire Raadik, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Keelenõuanne soovitab 2. Koost ja toim T. Erelt, M. Raadik. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, lk 49–86.

Erelt, Tiiu 2002. Eesti keelekorraldus. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Erelt, Tiiu 2021. Emakeele Seltsi keeletoimkond XX sajandi II poolel. – Emakeele Seltsi aastaraamat 66 (2020). Peatoim Mati Erelt. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, lk 389–407. <https://doi.org/10.3176/esa66.16>

EÕS 1925 = Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat. „Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamatu” II, täiendatud ja parandatud tr. Kd I. A–M. (Eesti Kirjanduse Seltsi keeletoimkonna toimetused 5.) Tartu: Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

Kaalep, Heiki-Jaan 2010. Mitmuse osastav eesti keele käändesüsteemis. – Keel ja Kirjandus, nr 2, lk 94–111.

Kaalep, Heiki-Jaan 2012. Eesti käänamissüsteemi seaduspärasused. – Keel ja Kirjandus, nr 6, lk 418–449.

Kasik, Reet 2015. Sõnamoodustus. (Eesti keele varamu I.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kerge, Krista 2016. Sidekriipsuga rindliitsõnade käänamine. Emakeele Seltsi keeletoimkonna soovitus (17.03.2016). https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2020/06/ES-keeletoimkond_rindliitsõnad_17.03.2016.pdf

Kiissel, Indrek; Piits, Liisi; Sahkai, Heete; Hein, Indrek; Ermus, Liis; Mihkla, Meelis 2025. Estonian isolated-word text-to-speech synthesiser. – Proceedings of the Joint 25th Nordic Conference on Computational Linguistics and 11th Baltic Conference on Human Language Technologies (NoDaLiDa/Baltic-HLT 2025). (NEALT Proceedings Series 57.) Toim Richard Johansson, Sara Stymne. Tartu: University of Tartu Library, lk 302–306.

Kirjakeele teataja II. 1993–2000. Emakeele Seltsi keeletoimkonna soovitused. Koost ja toim Tiiu Erelt, Maire Raadik. Tallinn: Emakeele Selts, 2000.

- Langemets, Margit; Koppel, Kristina; Kallas, Jelena; Tavast, Arvi 2021.** Sõnastikukogust keeleportaalsiks. – Keel ja Kirjandus, nr 8–9, lk 755–770. <https://doi.org/10.54013/kk764a6>
- Mäearu, Sirje 2021.** ÖSi 7. tüübi omadussõnade rööpkäänamine. [Emakeele Seltsi keeletoimkonna otsus (30.03.2021).] https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2021/04/%C3%95Si-7-t%C3%BC%C3%BCbi-omaduss%C3%B5nad_otsus_koos-lisaga_30.03.2021.pdf
- Mäearu, Sirje 2022.** Emakeele Seltsi keeletoimkonna otsus (*te*)*t*-rööpvormi, käskiva kõneviisi mitmuse 1. pöörde ning sõnade *õudne*, *viis* ja *kuus* ning *julgema* rööpvormide kohta 16.11.2022. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2023/03/Keeletoimkonna-morfootsus_16.11.2022_08.03.2023.pdf
- Mäearu, Sirje; Raadik, Maire 2012.** Kas *vaeb* või *vaagib*? – Oma Keel, nr 1, lk 69–73.
- Paet, Tiina 2022.** Võõrsõnade kuju normimise probleeme tänapäeva eesti keeles. – Keel ja Kirjandus, nr 10, lk 923–947. <https://doi.org/10.54013/kk778a3>
- Paet, Tiina 2023.** Võõrainese kinnistumine eesti keeles: keelekorralduslik ja leksikograafiline vaade. (Dissertationes philologiae estonicae Universitatis Tartuensis 51.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Paet, Tiina; Päll, Peeter 2022.** Emakeele Seltsi keeletoimkonna otsus võõrsõnade kirja- ja häälduse erinevuse ning tsitaatsõnade kohta. [16.11.2022.] https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2023/03/Keeletoimkonna-v%C3%B5%C3%B5rs%C3%B5naotsus_16.11.2022_08.03.2023.pdf
- Päll, Peeter 2008.** Jaapani päritoluga sõnade kasutamisest eesti tekstis. Emakeele Seltsi keeletoimkonna soovitus (30.06.2008). https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2020/06/eskt_otsus_2008_jpn.pdf
- Raadik, Maire 2021.** Emakeele Seltsi keelekorraldustöö. – Emakeele Selts 1920–2020. Koost Jüri Valge. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Emakeele Selts, lk 475–497.
- Raadik, Maire; Viks, Ülle 2025.** Põhiarvsõnade *poolteist*, *poolteistkümme* ja *poolteistsada* käänamine. [Emakeele Seltsi keeletoimkonna otsus (28.03.2025).] https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2025/04/Pohiarvsonade-poolteist-poolteistkummend-ja-poolteistsada-kaanamine_28.03.2025.pdf
- Rätsep, Huno 1985.** Saatesõna. – Kirjakeele teataja 1979–1983. Õigekeelsuskomisjoni otsused. Koost Tiiu Erelt, Henn Saari. Tallinn: Valgus.
- Saari, Henn 1999.** Üks vormiõpetus (II). Taksonoomia. – Keel ja Kirjandus, nr 2, lk 80–87.
- Seisukohavõtt 2025 =** Sõnade *video*, *stereo* ja *rodeo* käänamisest. [Emakeele Seltsi keeletoimkonna seisukohavõtt (08.10.2025).] https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2025/12/Sonade-video-stereo-ja-rodeo-kaanamisest_ESi-keeletoimkond_08.10.2025.pdf
- Viht, Annika; Habicht, Külli 2019.** Eesti keele sõnamuutmine. (Eesti keele varamu IV.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Viks, Ülle 1992.** Väike vormisõnastik. Toim Henno Rajandi. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.
- Viks, Ülle 2000a.** Eesti keele avatud morfoloogiamudel. – Arvutuslingvistikalt inimesele. (Tartu Ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised 1.) Toim Tiit Hennoste. Tartu: Tartu Ülikool, lk 9–36.

- Viks, Ülle 2000b.** Kuidas tekib sõnastikukirjese grammatika. – Keel ja Kirjandus, nr 7, lk 486–495.
- Viks, Ülle 2015.** Muuttüübid ja ÕS 2013. – Oma Keel, nr 2, lk 44–54.
- Viks, Ülle; Kuusik, Evelin 1998.** Reeglipõhine morfoloogiline süntees. – Arvutimaailm, nr 1, lk 43–45, 63; nr 2, lk 19–21.
- VÕS 1934** = Elmar Muuk, Väike õigekeelsus-sõnaraamat. 3., muutmatu tr. Tartu: Eesti Kirjanduse Seltsi Kirjastus.
- VÕS 1940** = Elmar Muuk, Väike õigekeelsus-sõnaraamat. 7. tr. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts.
- VÕS 1953** = Väike õigekeelsuse sõnaraamat. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.
- ÕS 1960** = Õigekeelsuse sõnaraamat. Toim Ernst Nurm, Erich Raiet, Magnus Kindlam. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.
- ÕS 1976** = Õigekeelsussõnaraamat. Toim Rein Kull, Erich Raiet. Koost Tiina Erelt, R. Kull, Valve Põlma, Kristjan Torop. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Valgus.
- ÕS 1999** = Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999. Toim Tiina Erelt. Koost Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Maire Raadik, T. Erelt. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- ÕS 2006** = Eesti keele sõnaraamat ÕS 2006. Toim Tiina Erelt. Koost Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Maire Raadik, T. Erelt. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- ÕS 2013** = Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2013. Toim Maire Raadik. Koost Tiina Erelt, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, M. Raadik. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- ÕS 2018** = Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2018. Toim Maire Raadik. Koost Tiina Erelt, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, M. Raadik. Eesti Keele Instituut. Tallinn: EKSA.
- ÕS 2025** = Eesti õigekeelsussõnaraamat 2025. Koost ja toim Margit Langemets, Indrek Hein, Jelena Kallas, Külli Kuusk, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Tiina Paet, Peeter Päll, Maire Raadik, Tuuli Rehema, Lydia Risberg, Sirli Zupping, Mai Tiits, Tiia Valdre, Ülle Viks. Eesti Keele Instituut. Tallinn: EKSA.

Maire Raadik (snd 1963), MA, Eesti Keele Instituudi vanemkeelekorraldaja (Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn), maire.raadik@eki.ee

Ülle Viks (snd 1948), PhD, Eesti Keele Instituudi vanemarvutilingvist (Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn), ylle.viks@eki.ee

Indrek Hein (snd 1963), Eesti Keele Instituudi vanemtarkvaraarendaja (Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn), indrek.hein@eki.ee

Jelena Kallas (snd 1976), PhD, Eesti Keele Instituudi vanemteadur-projektijuht (Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn), jelena.kallas@eki.ee

Issues in Modern Estonian morphology

Keywords: language planning, language codification, language change, morphology, Estonian

This article discusses various aspects of the description of Modern Estonian morphology in dictionaries published by the Institute of the Estonian Language. The rich system of declension and conjugation in Estonian, characterized by numerous exceptions, is constantly evolving, presenting language planners with a recurring challenge: whether to follow ongoing changes or to preserve the status quo. In morphology, the search for a balance between stability and change is reflected primarily in the acceptance of parallel forms and paradigms.

The codification of morphological norms in Estonian lexicography has been primarily tied to the compilation of the Dictionaries of Standard Estonian, which long served as the principal dictionaries of the literary language. This article discusses morphological issues that have emerged primarily during the compilation of the largest dictionary of modern Estonian, the EKI Combined Dictionary (Langemets et al., 2021).

The introductory section provides a brief overview of how morphological information has been presented in Dictionaries of Standard Estonian, spanning from the first edition published in 1918 to the most recent one released in 2025, as well as in various types of monolingual dictionaries published by the Institute of the Estonian Language since the 1980s. It also discusses the role and principles of language committees – the Committee of the Estonian Literary Society (1907–1940), the Estonian Orthological Committee (1960–1993), and the Committee of the Mother Tongue Society (1993–present) – in the codification of morphological norms.

The article then examines specific topics related to the generation of complete declension and conjugation paradigms, as well as to resolving inconsistencies between normative and actual usage. These include the codification of individual words; the blending of paradigms caused by discrepancies between the pronunciation and spelling of foreign words; the declension of *-el* and *-er* ending words with disyllabic nominative in the third/overlong quantity; the declension of *-ing* ending foreign and unadapted foreign words; parallel paradigms arising from semantic differences; and the paradigms of compound words, abbreviations, and symbols.

Maire Raadik (b. 1963), MA, Institute of the Estonian Language, Senior Language Planner (Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn), maire.raadik@eki.ee

Ülle Viks (b. 1948), PhD, Institute of the Estonian Language, Senior Computational Linguist (Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn), ylle.viks@eki.ee

Indrek Hein (b. 1963), Institute of the Estonian Language, Senior Developer (Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn), indrek.hein@eki.ee

Jelena Kallas (b. 1976), PhD, Institute of the Estonian Language, Senior Researcher and Project Manager (Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn), jelena.kallas@eki.ee